

ՕՏԱՐԱԶԳԻՒՒ ՄԸ ԳՆԱՀԱՏԱՆԻՐԸ
Լ. ԵԱՆԹԻ «Հին ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայուիթեան մօտէն ծանօթ է բարեկամ, փաստ. Թ. Արաւուցոյ, որ Միլանու գրական շրջանաւ կին մէջ կարկառուն դէմքերէն մին է, մեզ կը դրկէ հետեւեալ գնահատական բարձր տողերը Հին Աստուածներու մասին, զոր բազմ ունեցած է կարգաւորութիւն:

Արեւմտքի մէջ շատ քիչ ծանօթ է հայ գրականութեան այս ճշմարիտ գլուխ գործոցը, Լ. Եանթի «Հին Աստուածներ»ու այլաբանական տրամադր. որ հրաշալիօրէն իտալական չափի վերածուած է Թ. Մոնիքոյէն, հայազգի Գր. Լաքսայի թարգմանութեամբ:

Ժողովուրդ մը որ իր ծոցէն ծնաւ Եանթի պէս բանաստեղծ մը և գործ մը որ կը հասնի արուեստին բարձրագոյն կատարները, քննելով և թափանցելով, քննարկան և ողբերգական գեղարվեստի արեւմտեան մշակուած մը, ու մարդկային և պատմական կատարեալ ըմբռնումով այն խորհուրդին՝ որ յուզեց, յեղաշրջեց և ծնաւ ամբողջ մարդկութեան գիտակցութիւնը հեթանոսութեան արեւմտեան քրիստոնէութեան արշալոյսին, այդպիսի ժողովուրդ մը շատ աւելի մեծ քաղաքակրթութիւն մ'ունի քան ինչ որ սովորաբար ծանօթ է արեւմտեանին:

Այդպիսի գործի մը պարունակութիւնը ամփոփելու պարզ փորձն իսկ սրբապղծութիւն է, և սակայն այլապէս ալ չէ կարելի զայն ներկայացնել ազգու կենդանութեամբ մը, ինչպէս կարելի չէ բառերով պատկերել ոչ երաժշտական գլուխ գործոց մը, ոչ նկարչական հրաշակերտ

մը և ոչ արձանագործութեան հրաշք մը: Պէտք է կարգաւ զայն և խորհիլ երկարօրէն բաւական չափ ըմբռնելու և հիանալու համար:

Ջայն բեմագրիւն պատրաստութիւնը միջոց ներու այնպիսի պերճաւոր շոյալանք մը, դերասաններու այնքան ընտիր և մեծ դէմքեր կը պահանջէ որ կարծես անկարելի կը թուի իրագործել: Ինչպէս նաև զարգացած և նուրբ հոգեբանութեան տէր ունկնդիրներ կը պահանջէ:

Կարելի է միայն՝ և այն ալ անկատար կերպով և ոչինչ արդիւնքով, ներկայացնել իր շինուած քին զլխաւոր գիծերը տօգոյն զաղափար մը տալով զլխաւոր անձերու վրայ, լոկ ընթերցողներու սփափաքը արթնցնելու համար որպէս զի այս հրաշալի գիրքը փնտռեն (տպագր. Պէմբորտ - Ֆիրենցէ):

Յարգելի յօդուածագիրը կ'անցնի ապա համառօտակի պարզելու տրամի հոգին և զլխաւոր գիծերը. «Հին Աստուածներ»ու հեղինակը ուզած է ցուցադրել թատերարեմիս վրայ պայքարը որ գոյութիւն ունի մարդու հոգիին մէջ, երբ հոգին մէկ կողմէն կը ծաւալէ իր իշխանութիւնը դէպ ի արտաքին բնութիւնը, դէպ ի զգայութիւնը, և միւս կողմէ ինքնամոգիտութեամբ և խորասուզութեամբ միջոցաւ կը բարձրանայ գերբնականին. կոխ մը որ յաւիտեանական է մեր եսին մէջ. հետեւաբար թէ և թատերգութեան նիւթն առնուած է հայկական պատմութենէ, սակայն այդ հարցը ընդհանուր մարդկութեան կը պատկանի: Ապա կը վերջացնէ իր գրական դեգրեմենտը այս զգայացունց տողերով. «Մարդկային ամենագոր տրամ, արժանի Շեքսպիրեան գրչին» զոր քիչ մը չափազանց խանդի արտայայտութիւն կը գտնենք:

Հ. Վ. ՅՈՒՆԻՍԵՆ